

*Димов Кирило Борисович*

*аспірант кафедри міжнародного та європейського права  
Національного університету «Одеська юридична академія»*

## **ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАТУСУ ВНУТРІШНЬО-ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ ТА БІЖЕНЦІВ В УМОВАХ РОСІЙСЬКО-УКРАЇНСЬКОЇ ВІЙНИ**

Початок повномасштабного російського вторгнення став ката-лізатором нової хвилі біженців на територію країн Європейського Союзу та внутрішньо переміщених осіб (далі – ВПО) – по території України. Тисячі людей залишилися без домівки, документів та за-собів нормального існування. Задля того, щоб врегулювати статус осіб, які опинилися у подібному становищі, компетентними орга-нами багатьох міжнародних організацій були розроблені відповідні документи. Так, Комітет Міністрів Ради Європи, посилаючись на Статут Ради Європи, а також на Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення, на 961-му засіданні заступників міні-стрів 5 квітня 2006 року ухвалив Рекомендацію Rec (2006) 6, у якій зазначив основні положення та поради щодо врегулювання статусу ВПО у державах-членах.

У Рекомендації було також зазначено, що захист ВПО є найголов-нішим обов’язком держави, що вони не мають зазнавати дискриміна-ції тощо. Слід зазначити, що дана Рекомендація відноситься до норм «м’якого права», тож не є достатньо ефективною для формування національного законодавства України у сфері, яка досліджується [8].

Незважаючи на це, норми українського законодавства у сфері захисту прав ВПО, починаючи з 2014 року були вдосконалені, було прийнято безліч поправок до профільних законів і забезпечено до-тримання низки прав для внутрішньо переміщених осіб. Зокрема, це право брати участь у місцевих виборах.

Наприкінці жовтня 2021 року Європейський суд з прав людини у справі «Селигененко проти України» визнав порушення виборчих прав переселенок з тимчасово окупованих територій за ст. 1 прото-колу №12 (заборона дискримінації у користуванні правами, які пе-редбачені відповідним національним законодавством), які не змогли проголосувати на місцевих виборах 2015 року [1].

Український адвокат Сергій Заєць зазначає, що ЄСПЛ визнав, що по даній справі трапилася дискримінація щодо ВПО [7]. Дискриміна-

цією зазвичай визнається різне ставлення до людей, які перебувають у рівному (або аналогічному) становищі. Натомість у цій ситуації дискримінацією було визнане однакове ставлення до осіб, які перебувають у різному становищі. Зокрема, ВПО перебувають у значно вразливішому становищі, ніж решта громадян України, на яких російська агресія не вплинула безпосередньо. Так, 19 грудня 2019 року було прийнято новий Виборчий кодекс України, у якому було конкретизовано велику кількість виборчих прав внутрішньо-переміщених осіб, зокрема, і право обирати на місцевих виборах.

З нововведень слід також зазначити, що Постановою КМУ № 269 від 13.03.22 було внесено зміни до Постанови КМУ № 509 «Про облік ВПО». Так, відтепер на отримання довідки і внесення інформації до Єдиної бази даних ВПО мають право особи, які перемістилися з 24 лютого 2022 року з наступних областей: Волинська, Дніпропетровська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Київська, Луганська, Миколаївська, Одеська, Сумська, Харківська, Херсонська, Чернігівська, а також м. Київ [6]. Це дозволить значно розширити перелік осіб, які можуть користуватися програмами державної підтримки, підтримки з боку міжнародних організацій, отримувати грошову допомогу, а також здійснювати усі права, які гарантовані Конституцією України, ЗУ «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб».

Ще однією Постановою КМУ від 20 березня 2022 р. №331 затверджено Порядок надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні. Згідно з цим Порядком було визначено механізм компенсації роботодавцю грошових коштів, які він витрачає на працевлаштованих осіб, які мають статус ВПО внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні [5].

Аналізуючи цю постанову, слід звернутися до 1 принципу Керівних принципів ООН з питань внутрішнього переміщення, який зазначає, що Внутрішньо переміщені особи, на підставі повної рівності, користуються тими ж правами та свободами, передбаченими міжнародним правом і національним законодавством, якими користуються інші особи в їхній країні. Вони не повинні піддаватись дискримінації при здійсненні будь-яких прав і свобод на підставі того, що вони є внутрішньо переміщеними особами [3].

Одними з найефективніших способів захисту для вимушених мігрантів також стали отримання статусу біженця або тимчасового захисту у країнах Європейського Союзу. Важливо зазначити, що 4 березня 2022 року набуло чинності рішення Ради ЄС – Директива ЄС 2001/55/ЄС від 20.07.2001 року про тимчасовий захист (далі – Директива), яке може бути застосоване стосовно осіб, які прибули на територію будь-якої з країн ЄС незалежно від того, чи є така країна першою на шляху вимушеного мігранта [2]. Головною відмінністю від отримання статусу біженця є те, що у другому випадку людина має подавати заяву на отримання такого статусу у першій безпечній країні, кордон з якою вона перетнула згідно з положеннями Дублінської конвенції 1990 року [4].

Аналізуючи нормативно-правові акти, які регламентують надання одного з двох вищезазначених статусів, можна зазначити, що тимчасовий захист може бути застосований до потребуючих осіб, як терміновий захід. Такий захист надається з моменту звернення людини до компетентного органу. Згідно з Директивою він передбачає надання низки прав у країнах ЄС, зокрема: право на доступ до житла, медичну допомогу, на освіту, на працю тощо [2]. Тимчасовий захист може діяти щонайменше один рік і, за рішенням компетентних органів, може бути продовжений. Після закінчення війни в Україні, як і в будь-який момент до цього, особа отримує право повернутися додому.

Отримання статусу біженця є більш складним процесом та потребує більше часу та зусиль. Поки буде розглянута заява, у особи може бути вилучений паспорт, саме тому протягом декількох місяців, які будуть витрачені на це, особа має залишатися на території країни, де була подана заява, а також не має права влаштуватися на роботу. Після отримання такого статусу особа зможе повернутися до своєї країни лише тоді, коли обставини, що вплинули на її бажання стати біженцем, зникнуть. Отримання статусу біженця дає можливість проживати на території ЄС три роки, після чого продовжити цей строк ще на два роки.

Відповідно до зазначеного вище, в Україні та країнах Європейського Союзу існують дійсно дієві та ефективні правові механізми захисту прав вимушених переселенців та біженців. Слід зазначити, що ефективність їхнього застосування залежить також від багатьох неюридичних факторів на місцях – рівня бюрократизованості державної системи, менталітету населення країни, компетентності державних

службовців тощо. Адекватний рівень кожного з даних аспектів дозволить правильно та ефективно працювати на практиці описаним механізмом.

### **Список використаних джерел**

1. Case of Selygenenko and others v. Ukraine, *applications nos. 24919/16 and 28658/16*, 21 October 2021. HUDOC – European Court of Human Rights. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng#%20> (дата звернення 30.05.2022 р.)

2. Council Directive 2001/55/EC of 20 July 2001 on minimum standards for giving temporary protection in the event of a mass influx of displaced persons and on measures promoting a balance of efforts between Member States in receiving such persons and bearing the consequences thereof. EUR-Lex: website. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A32001L0055> (дата звернення 30.05.2022 р.)

3. Керівні принципи з питань внутрішнього переміщення. URL: [http://www.pereselenci.kh.ua/wp-content/uploads/2017/07/guiding\\_principles\\_on\\_internal\\_displacement\\_ua.pdf](http://www.pereselenci.kh.ua/wp-content/uploads/2017/07/guiding_principles_on_internal_displacement_ua.pdf) (дата звернення 30.05.2022 р.)

4. Конвенція, що визначає державу, яка відповідає за розгляд заяв про надання притулку, що подані в одній з держав-членів Європейських Співтовариств. URL: [https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994\\_310#Text](https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_310#Text) (дата звернення 30.05.2022 р.)

5. Про затвердження Порядку надання роботодавцю компенсації витрат на оплату праці за працевлаштування внутрішньо переміщених осіб внаслідок проведення бойових дій під час воєнного стану в Україні: Постанова Кабінету Міністрів України від 20 березня 2022 р. №331. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/331-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.05.2022 р.)

6. Про облік внутрішньо переміщених осіб: Постанова Кабінету Міністрів України від 01.10.2014 р. №509. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/509-2014-%D0%BF#Text> (дата звернення 30.05.2022 р.)

7. Радіо Свобода. Жительки Криму і Донбасу виграли в ЄСПЛ справу проти України – адвокат. Радіо Свобода: вебсайт. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-krym-donbas-espl-sud/31522491.html> (дата звернення 30.05.2022 р.)

8. Рекомендація Rec (2006) 6 Комітету міністрів Ради Європи державам-членам щодо внутрішньо переміщених осіб. URL: <https://rm.coe.int/16806b5ab1> (дата звернення 30.05.2022 р.)

*Науковий керівник: к.ю.н., доцент Грушко М. В.*